

ІСТОРІЯ СЕЛИЩА КВАСИЛІВ

На допомогу студентам

(У скороченому варіанті)

«...князі Зигмунд і Карл Радзівілли вирішили продати великий маєток Квасилів мелодік від Рівного за 36 тис. крб. Величина маєтку становить 1897 моргів, один морг лісу коштував 12 карбованців.

Вже 29 червня 1870 року помістя було закуплене і заселене. Сталося це якраз на свято Петра і Павла, а тому воно надалі стало особливо шанованим...»

Протягом усієї історії від початку заснування Квасилів був центром як політичного, так і громадського життя Волині. Імабути, велику роль у цьому надавала близькість Рівного. «Великою подією», говорить історія, - в житті Квасилова і всієї Волині стала поява журналу «Голос Волині» (в інших джерелах говориться про газету).

В 1871 році відкрилася школа в Квасилові. Першим учителем був Кисела, директором - старий Йозеф Перний. Молодий Перний об'їздився друкарню, де виходила газета «Голос Волині». Інформацію брали з «Волинських губернських відомостей» та «Життя Волині», перекладаючи її з російської мови на чеську. Пізніше в цій друкарні вийшли такі книги, як «Хроніка Квасилова» і «Чехи на Волині».

Приїздили сюди, до Квасилова, спортсмени з усієї Волині на змагання, що проводило товариство «Сокол». Активно в них брали участь і робітники заводу Сваровського. «Переможці» нагороджували грамотами, - розповідає про них у квасилівській газеті «Голос Волині». Від імені ради товариства направляли листи-подяки батькам.

Боролися газети з тодішніми проблемами. Ось що друкувала газета «Життя Волині» вже в лютому 1914

Квасиліві, приєднався Антонін Странський. Оглянувши цей маєток і домовившись з адміністратором, що для здійснення покупки організують відповідну спілку зацікавлених людей, вони троє повернулися до Чехословаччини. Тут вони майже цілий рік шукали спільників у задуманій справі, котрі, продавши своє в Чехії і склавши виручені гроші разом, могли б оплатити хоча б половину вартості маєтку у Квасилові. Врешті такі люди знайшлися.

І ось 17 квітня 1870 року відправилася перша група чеських селян з Младоболеславського краю. І так після 2-4-денної дороги дісталися врешті-решт до Квасилова.

До перших чеських поселенців Квасилова слід додати такі прізвища, як Перний, Земан, Ян Зах, Ян Чижек, Вацлав Влак, Вацлав Зік, Мартинек, інші. Всі вони склалися і першу половину вартості маєтку внесли Квасилівський маєток орендував якийсь єврей. Він не хотів допустити нових хазяїв до маєтку, вважає, що «купча» розірветься і він у подальшому буде ним володіти. Але довелося похитати, отримавши наказ про негайне звільнення двору. Це було 29 червня 1870 року, саме на православне свято святих Апостолів Петра і Павла.

У цей день будинок управителя, що називався замком (приміщення старої школи, якого вже немає), поселилися нові господарі. Пізніше тут була споруджена каплиця на честь Апостолів Петра і Павла. Цей день надалі відзначався як день заснування Квасилова, щороку в це свято квасилівці влаштовували народні гуляння. І надалі це свято особливо шанувалося місцевими жителями на згадку про ріднічизну

вишорувати цукрові буряки. Цукровий завод був у Мізочі. Мололи й зерно.

У 1871 році жителі «замку» перейшли на нові приміщення, а у приміщенні, що звільнилося, вчителі з Чехії Кисела розпочав заняття з дітьми. Йому платили 200 крб. на рік. Так відкрилася двокласна школа у Квасилові. Директором став старий Йозеф Перний. Школа була водночас і культурним центром, і тим ядром, навколо якого об'єднувалися всі жителі. Кисела працював до 1874 року. Довгий час у Квасилові вчителював Зіммуд, деді - пані Шевчикова. З 1875 по 1880 роки - Франтішек Шебор. По 1892 рік - Восачек і Вацлав Піларж. Потім - Ян Козловський, сім років - Антонін Перний, потім - Ярослав Боучек і потім знову - Ян Козловський.

Відколи західна Україна відійшла до Польщі, квасилівська школа стала належати до так званого другого типу шкіл. Тобто це була поліпшеного типу польсько-чеська школа.

Громадська бібліотека в Квасилові була організована з відкриття школи (1871 рік). Пізніше, в 1889 році, з ініціативи Ч.Странського було організовано товариство «Читацька бесіда». Бібліотека стала чесько-російською.

Тільки в 1906 році жителі Квасилова змогли скористатися залізницею, бо до того тут не передбачалася зупинка поїзда. Пізніше, в 1918 році, він став станцією.

Раз на день між Здолбуновом і Рівним ходив автобус.

У 1907 році збудовано біля залізниці касу-вокзал. Поїзди зупинялися на 3 хвилини.

У 1878 році засновується Й.Перний І.Духачком страхове товариство. Це товариство закупило для Квасилова пожежну команду за 50 тис. крб.

Крива господарського розвитку Квасилова піднімається вгору після 1881 року, коли у Квасилові Й.Земан засновує пивзавод.

Через рік Антонін Яндуря влаштував млин, пізніше переобладнаний у паровий. У 1900 році млин був знищений вогнем, після чого на його місці аж до 1919 року працювала фабрика по виробництву шпатури.

У 1883 році майстер Індражіч об'їздив ковальську майстерню, на базі якої в 1892 році виник ливарний завод, де виготовляли чавунні і мідне литво.

Перший релігійний з'їзд у Квасилові відбувся 28 вересня 1880 року і в ньому брали участь 60 делегатів з 27 сіл, в тому числі 4 вчителі. З представників духовенства. У 1881 році подібний з'їзд пройшов у Квасилові знову.

У 1885 році була збудована нова православна церква, яка згодом стала собором. Це була одна з найгарніших церков на всій Волині за своїм внутрішнім оздобленням. На перших порах, ще до кінця 1872 року, церковні обряди виконував православний батюшка із сусіднього українського села або католицький священник з Рівного. Потім російська влада дозволила, щоб із Чехії приїхав священник, оскільки значна частина переселенців була євангелістами. Відмінності в релігійних відправах врешті-решт привели до того, що виникла думка об'єднати всіх квасилівців на одній релігійній основі. З цією метою на 28 вересня 1878 року було скликано з'їзд, у роботі якого делегати з 27 сіл, в тому числі 4 священники - В.Грдлічка, Я.Саска, Ф.Кашпар. З'їзд не привів чехів до бажаного об'єднання. Посилився похід на євангеліків і старокатоликів.

Першим старостою Квасилова був обраний Франтішек Райх, другим - Ян Зах, третім - Йозеф Земан. 20 червня 1885 року Квасилів святкував 15-річчя свого заснування. У 1888 році, 15 липня, тобто якраз у

день православного свята Володимирів, більшість чехів було силою змушено прийняти православну віру. Першим православним священником був отець Федір Гейда з Гориньграда. Цей добрий отець, пастир і вихователь дітей працював у Квасилові без перерви до 1920 року.

Після цього на цій місці працював молодий священик Гервасій Ліський, він досить швидко вивчав чеську мову, і коли квасилівський храм божий був переданий у розпорядження, отець Ліський став протоієреєм, виконуючи свої обов'язки аж до 1944 року.

1878 рік - заснування протипожежного товариства. Протипожежне добровільне страхове товариство було організоване в 1890 році, гімнастичне «Сокол» - в 1911-му. Першим головою цього товариства був «Страніч» А.Перний. Вже наступного року товариство організує перші показові громадські виступи своїх членів.

У першій світовій війні 18 соколиць брали участь у боях за свободу.

У 1926 році з Волині у Прагу відправилася делегація на 8-ий Всеосколовський з'їзд. З кожним роком кількість осколовських організацій на Волині зростала. Зводилися громадські будинки, в яких були обладнані просторі зали для занять фізичною культурою.

З гарячковим успіхом проходила підготовка до X Всеосколовського з'їзду в Празі, що відбувся у 1936 році.

Заняття в «Соколі» відбувалися 2 рази на тиждень, вони були безкоштовні. Діляти дві групи - жіноча і чоловіча. А вони ділилися на підгрупи за віком. Змагання-олімпіади

проблеми. Ось що друкувала газета «Життя Волині» вже в лютому 1914 року: «За ієрархістами пішли. Двір утворилося село Квасилів-чеський. Розташоване воно вищу, в болотах. Вулиці дуже брудні. Жителі цього села в більшості своїй - робітники ливарно-механічного заводу Ярослава Сваровського та цегельних заводів Здолбунова. Хижки готолі буквально збиті з дошок і фанери. Нечисть викидається прямо на вулицю, а потім розтаскується по селу свинями, курами. Колодязі викопані неглибокі, і в них вода болотної якості. В селі часто виникають спалахи тифу... Пора накладати санітарну данину на це село».

Газета «Голос Волині» виходила чеською мовою, бо заснували її чехи. Як відомо, історія селища Квасилів розпочинається в шестидесятих роках 19 століття. На «Чумацькому Шляху», що проходила від міста Кременця, там були склади солі, через Квасилів на Рівне, стояв великий хуторець з трьох будинків.

Велику роль в історії селища зіграли чехи-поселенці. Масові переселення почалися в 60-х роках 19 століття. Так про це говорить «Хроніка Квасилова», складена Ярославом Веленським за спогадами Йозефа Нагловського - старожила Квасилова. Книга розповідає про кмїтлівість і запозятлівість чехів, які вирішили купити хутір, коли дізналися, що біля нього буде прокладено залізницю. Тоді ж вони склали свої гроші і купили на них землю навколо хутора. Були і такі, яким не подобалася кмїтлівість (болото, гнилий ліс). Такі продавали землю і виїздили. А ті, що залишилися, почали будуватися, заводили господарство.

Марія Томашова (за матеріалами журналу «Вірний вартовий») повідомляє, що весною 1869 року Франтішек Райх, торговець із Глушце біля Нового Блжихова і Йозеф Земан, пивовар, поїхали в Росію. Того ж року Франтішек Райх познайомився з адміністратором маєтку князів Зигмунда і Карла Радзівілл у Шпакові під Рівним. До Ф.Райха і Й.Земана, який адміністратор запропонував купити маєток у

народні гуляння. І надалі це свято особливо шанувалося місцевими жителями на згадку про ріднічизну нового населеного пункту на Волині.

З цього дня і починається розплутуватися клубок долі чеських іммігрантів у Квасилові. Аже ті, хто прибув з Чехії на Волинь з господарських причин, добре розуміли, що для прогресу народу і його пагонів на чужині мало добувати хліб, будувати нові садиби, потрібно також турбуватися і про виховання, піднесення людського духу.

Головним ініціатором заснування Квасилова був Йозеф Перний. Народився Йозеф Перний в Лебнянській області на Йичинську. За фахом столяр, любитель музики, закінчив музичне училище, грав на кларнеті.

«Хроніка Квасилова» говорить, що весь Квасилів був куплений за 36 тис. крб. у розмірі 1897 моргів. За розмір земельних ділянок було залучено 600 крб. У журналі «Вірний вартовий» говориться, що замок, влаштована потім у ньому школа, а також зведена пізніше каплиця, вважалися спільною власністю. Будинок економа (управителя) купив Вацлав Калежабек за 200 крб., амбар - Антонін Странський за 400 крб., конюшню - Валента за 150 крб., половину вчарані - Йозеф Духачек за 80 крб., ще одну четвертину її - Кисела за 30 крб., останню частину - Пехачек за 34 крб. Всі будови були з цегли, так що всі покупки були дуже вигідні.

Цілу зиму у двох стодалах молотили зерно. Також узимку возили дерево зі свого лісу, що розкинувся за 20 км біля Олександрії. Навесні розпочалося будівництво, причому воно велось з таким успіхом, що в 1871 році більша частина споруд в основному була готова.

Перші роки однак принесли розчарування.

При глибокій оранці врожай був поганим, постійно не вистачало грошей. Врятувала робота на будівництві залізниці, що розпочалася 1871 року. Залізниця з Києва до Бреста йшла через Квасилів.

Аби покращити своє життя, почали

І чоловіча. А вони ділилися на підгрупи за віком. Змагання-олімпіади проводилися спочатку один раз на 2 роки, потім щорічно. Керувала цим організацією рада. До неї входили хазяї підприємств. Змагання проводилися з бігу, гімнастики, вільної боротьби та підняття ваги. Турніри-олімпіади мали назву «Вишніє свячення». Проводилися вони 2 червня, на престольний празник, на посланому піском майданчику біля ливарного заводу. Часто Я.Сваровський з гордістю фотографувався між «осколовцями»-робітниками заводу.

У 1881 році у Квасилові з Чехії приїхав Йозеф Земан зі своїм дядьком, і вони обом почали будувати пивзавод.

У 1882 році приїхав до Квасилова Антонін Яндуря і збудував млин.

Коли ж у 1908 році створювалося Волинське хмелярське товариство, у Квасилово було понад 12 тис. кіп (копа - 60 штук) жердин хмелю, який щорічно давав 3-4 тисячі метричних центнерів (1 метричний центнер дорівнює 50 кг) хмелю. Середня ціна хмелю до першої світової війни та й після неї, аж до 1928 року, становила 15-17 золотих карбованців за пуд. У 1911 році ціна потрапила в Хмель принос благословення всім господарським і культурним потребам квасилівців, всюди будували суши. У 1903 році першу патентовану суши купив і встановив учитель Ян Козловський.

Неабияку роль у становленні селища відіграв поселенець - слюсар по ремонту машин Індражіч (Ярослав) Сваровський. У 1883 році він приїхав до Квасилова, реконструював майстерню і придбував до неї ливарний цех. Так почалася історія найбільшого в селищі заводу. Краще конкуруюче підприємство з усіх схожих на нього на Волині. На початку 20 століття завод виготовляв молотарки, манежі з кінним приводом, сікарні, преси для масловиробництва і фруктових вин, насоси, компресори, капітально ремонтував двигуни всіх систем, парові машини, верстати з металу та дерева.

Підготувала Анна ВОЙНАРОВИЧ